

Sergij Kulyk*

Політичні акції протесту на футбольних полях країн світу

Глядачі, політично активні громадяни, організації все частіше організовують політичні акції на футбольних полях для вияву різноманітних форм протесту, привернення уваги до проблем суспільства. В окремих випадках ці акції отримують певне продовження, і завжди набувають значного суспільного резонансу.

Мета дослідження – проаналізувати особливості політичних акцій протесту на футбольних полях країн світу.

Виклад основного матеріалу

На прикладі конкретних політичних акцій протесту під час проведення футбольних матчів автор розглядає особливості їх організації, склад, мотиви і вимоги їх учасників та інші важливі характеристики:

27.07.1976 р. – XXI Літні Олімпійські ігри, півфінальний матч між збірними СРСР і НДР, стадіон „Олімпік” (Монреаль, Канада);

28.10.2017 р. – груповий етап Ліги Європи УЄФА, матч „БАТЕ” (Борисов) – „Арсенал” (Лондон), стадіон „Борисов-Арена” (Борисов, Білорусь);

2.09.2018 р. – відбірковий матч Чемпіонату світу – 2018, матч Україна – Туреччина, стадіон „Металіст” (Харків, Україна);

15.07.2018 р. – Чемпіонат світу, фінальний матч між збірними Хорватії і Франції, спортивна арена „Лужники” (Москва, Росія).

* PhD Sergij Kulyk, Faculty of International Relations, Lesja Ukrainka National University of Lutsk (Ukraine) / Кулик Сергій, кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій, факультет міжнародних відносин, Волинський національний університет імені Лесі Українки, ORCID iD: 0000-0001-7520-7426, e-mail: kumys@ua.fm

Політичні акції протесту під час проведення футбольних матчів

Дата проведення, спортивна подія	Учасник(и), перебіг акції та їх вимоги
	Наслідки для їх учасників
27 липня 1976 р., XXI Літні Олімпійські ігри, півфінальний матч між збірними СРСР і НДР, стадіон „Олімпік” (Монреаль, Канада)	Д. Мигаль – канадець українського походження, член СУМ (Спілка української молоді) вибіг на поле у вишиванці, розмахував синьо-жовтим прапором України та вигукуючи слова „Свобода Україні!”, виконав декілька елементів гопака. Публіка аплодувала. <i>Мотиви акції:</i> щоб український прапор побачив увесь світ, драматизувати долю українського народу і підтримати українських футболістів, адже збірна СРСР складалась із дев'яти гравців ФК „Динамо” (Київ), а її тренували українці В. Лобановський і О. Базилевич (див. Кузьмяк, 2018). Ніяких санкцій поліція не застосувала.
28 жовтня 2017 р., груповий етап Ліги Європи УЄФА, матч „БАТЕ” (Борисов) – „Арсенал” (Лондон), стадіон „Борисов-Арена” (Борисов, Білорусь)	О. Венгерський з'явився на полі одягнений у майку з „Погонею” (неофіційним гербом Білорусі) на грудях, із національним біло-червоно-білим прапором Білорусі із намальованим на ньому гербом „Пагоні” у руках. Він назвав акцію перформансом, „хотів популяризувати національні символи”. За день до матчу О. Венгерський опублікував у Instagram фото з біло-червоно-білим прапором, яке підписав: „Завтра буде спека”. 8 вересня брав участь у вуличній акції проти білорусько-російських військових навчань „Захід-2017” з плакатом „Російський солдат йди додому. Горілки тут немає”. Після затримання стюардами, його вивезли із стадіону, поставили на коліна і били по нирках. <i>Вирок суду:</i> адміністративний арешт на 10 діб за хуліганство і опір правоохоронцям, відшкодувати ФК „БАТЕ” штраф у 5 тис. євро. Перебуваючи під арештом у ізоляторі, оголосив голодування на підтримку ув'язнених. Після відбуття арешту, судили ще раз за участь у акції проти „Захід-2017” і присудили сплатити штраф (див. Футбол..., 2017).

2 вересня 2018 р., відбірковий матч Чемпіонату світу – 2018, матч Україна – Туреччина, стадіон „Металіст” (Харків, Україна)	Під час виконання гімну Туреччини на поле вибігла активістка „Femen” А. Діаш. На оголених грудях темношкірої секстримістки був напис англійською мовою „Ердоган – вбивця”. Пізніше на сайті руху акцію назвали „Femen проти Ердогана” і повідомили, що так активістка вирішила висловити свій протест проти „диктаторського режиму” президента Туреччини Р. Т. Ердогана, який „вбиває свободу і просто вбиває. Національна збірна Туреччини слугувала тлом для донесення заяв «Femen» про своє ставлення до турецького диктатора” (див. <i>Обнаженная...</i>, 2017). А. Діаш раніше брала участь у подібній акції 21 липня оголила груди під час спільної прес-конференції президентів України П. Порошенка і Білорусі О. Лукашенка на знак протесту візиту останнього до України. Склали адміністративний протокол щодо дрібного хуліганства.
15 липня 2018 р., Чемпіонат світу, фінальний матч між збірними Хорватії і Франції, Велика спортивна арена „Лужники” (Москва, Росія). На трибунах були присутні декілька глав держав, серед них, президент Росії В. Путін і президент Франції Е. Макрон	Четверо учасників арт-групи „Pussy Riot”, одягнуті у форму співробітників поліції, вибігли на поле. Серед учасників – видавець „Медіазони” і продюсер „Pussy Riot” П. Верзілов і його дівчина. Трьох учасників стюарди зупинили відразу, а одна з них продовжувала бігати по стадіону і просити футболістів „дати п’ять”. Учасники назвали акцію „Міліціонер вступає у гру”, приурочену до дня смерті поета Д. Пригова. Саме він вигадав образ „міліціонера, носія небесної державності”. Маніфест групи „Pussy Riot” у Facebook: звільнити усіх політичних ув’язнених у Росії, серед них українського режисера О. Сенцова, припинити кримінальні справи, пов’язані з репостами у соціальних мережах; припинити незаконні арешти на мітингах; допустити політичну конкуренцію в країні; не фабрикувати кримінальні справи і не тримати людей просто так у СІЗО; перетворити земного міліціонера у небесного міліціонера (див. <i>Учасники...</i>, 2018). Учасники акції засуджені до 15 діб адміністративного арешту і штрафів. За рішенням суду їм заборонено протягом трьох років відвідувати офіційні спортивні заходи на території Росії.

Особливості політичних акцій протесту на футбольних полях

Автор виділив такі особливості політичних акцій протесту на футбольних полях країн світу:

1) *Акції відбуваються під час важливих спортивних поєдинків* – пів- і фінальних матчів, матчів національних збірних. Таким чином, до них привернута увага значної кількості аудиторії – перших осіб держави, високопосадовців, вболівальників, які перебувають на трибунах і глядачів біля екранів.

2) *Учасниками індивідуальних акцій* є політично активні громадяни, частіше чоловіки, натомість, жінки беруть участь у складі організованих груп. Інколи учасник акції протесту має одноступенів серед глядачів на трибунах стадіону. За словами, Д. Мигалія: „Між глядачами були понад 150 молодих українців, які вивісили український прапор – на 30 стіп довгий, – та які стояли знов у сорочинках, з виписаним на них поодинокими літерами гаслом «Freedom Ukraine» («Свобода Україні»)”. Акції організовують громадяни країни-господаря проведення спортивних змагань.

3) *Акції тривають* від п'ятнадцяти секунд до двох хвилин. Чим більше учасників акції, тим більша її тривалість. Акціонери вибігають на поле безпосередньо під час гри, або коли гру призупинено, наприклад, у зв'язку із наданням медичної допомоги гравцям. Як правило, їм вдається пробігти пів-футбольного поля.

4) *Реакція на акцію присутніх на стадіоні*. Судді зупиняють матч; футболісти спокійно реагують на подію, інколи дають „п'ять” учасникам акції, тиснуть їм руку, або допомагають стюардам їх затримати; стюарди, працівники служби безпеки стадіону швидко затримують учасників акції і передають їх поліції; глядачі на трибунах інколи проводять їх аплодисментами і схвальними вигукувати (як це трапилось із Д. Мигалем, О. Венгерським). Коментатори і глядачі на трибунах не відразу розуміють суть акції, адже: вони не завжди швидко можуть зорієнтуватись в кольорах прапорів, написах; вважають, що це вибігл(и) уболівальник(и), фанат(и) команд, або свідомо говорять, що це фанат іншого клубу (як це трапилось у Борисові). Керівництво футбольних клубів займає аполітичну позицію, відмовляється коментувати інциденти і пропонує перекла-

дати штрафи від УЄФА на порушників, або самі їх сплачують. Під час прямої трансляції на телебаченні такі епізоди перекривають повтором ігрового моменту або спрямовують камери на інші об'єкти.

5) *Дії правоохоронних органів.* У деяких випадках учасників акції поліція відпускає, або їх як порушників порядку згідно рішення суду притягають до відповідальності за статтями про хуліганство та опір поліції, на них накладають штраф, або засуджують до умовних термінів (наприклад, у Росії, Білорусі).

6) *Ретельна підготовка акцій.* Учасниці цих рухів уже неодноразово успішно проводили подібні акції. Так, учасники „Pussy Riot” готувались до акції тиждень: П. Верзілов підстригся, щоб бути схожим на поліцейського, а дівчата використали перуки, щоб прикрити яскравий колір волосся. Після проведення акцій на сайтах організацій „Femen”, „Pussy Riot” були оприлюднені заяви, у яких йшлося про зміст і значення акцій, про те, де зараз перебувають затримані активістки.

7) *Політичні вимоги учасників акцій.* Акції стосуються подій, політичної ситуації, суспільних настроїв у країнах, що їх представляють гравці команд на футбольному полі, або відбуваються у країнах, в яких проводять матч. Зовнішній вигляд, атрибути учасників акцій, їхні слова, гасла спрямовані проти влади конкретної країни, її президентів. Учасники акцій, як правило, використовують прапори, які заборонені у їхніх країнах, або які є символами опозиції, і вимагають від влади конкретної країни дотримання прав людини і політичних свобод. Так, у СРСР синьо-жовтий прапор був заборонений – його використання загрожувало ув'язненням до трьох років (Д. Мигаль). Історично біло-червоно-білий прапор був державним прапором, а „Пагоня” – національним гербом Білорусі. Офіційною владою країни їх заборонено використовувати, за це можна потрапити до в'язниці (О. Венгерський). Акції на футбольних полях, не є системними, хоча окремі з них стали черговими у низці акцій направлених проти конкретних політиків: наприклад, проти президента Туреччини та його спроб посилити свою владу в країні і боротьби зі своїми політичними опонентами та представниками преси.

8) *Акції набувають внутрішньополітичного і міжнародного резонансу.* Під час телевізійних трансляцій не прийнято демонструвати моменти, коли болільники вибігають на поле, тому камери відразу переключають на інші об'єкти. Проте інколи моменти інцидентів потрапляють до прямого ефіру. Однак, найчастіше відео, фото акцій потрапляють у соціальні мережі, у яких учасники акції також оприлюднюють свої маніфести, вимоги. У часи „холодної війни” ідеологічно протилежні політичні блоки замовчували ці акції, і вимагали від влади держав суворого покарання їх учасників. Наприклад, спортивний канал Монреаля показав епізод із Д. Мигалем, натомість, у СРСР матч транслювали у запису, тому цей епізод був вирізаний цензурою.

9) *Різні оцінки акцій* – від схвальних до різко негативних, а також виникнення фейків. Наприклад, представники СРСР чинили постійний тиск на канадські правоохоронні органи з метою покарати винних. Російські ЗМІ, назвали білоруса О. Венгерського – „провокатором, невдахою-програмістом, без вищої освіти”.

10) *Вплив акцій.* Проведені акції не вплинули на перебіг і результат матчів. З політичної точки зору, учасники акцій стають популярними, зростає їхній особистий імідж та імідж організацій, які вони представляють, цікавість громадськості до їх діяльності, попри те, що не всі громадяни схвалюють такі методи привернення уваги. Акції призводять до перегляду національного (європейського) законодавства, правил поведінки глядачів на стадіонах, дій служб правопорядку (наприклад, незрозуміло, як учасники групи „Pussy Riot” пройшли на стадіон за паспортами болільника через декілька ліній контролю), роботи знімальних груп та особливостей трансляції спортивних змагань, накладання санкцій УЄФА, ФІФА на футбольні клуби за поведінку уболівальників та ін.

Висновки

Політичні акції на футбольних полях країн світу відбуваються з метою висловлення думки, позиції щодо важливих політичних питань, посилення уваги до їх вирішення. Вони отримують значний інформаційний резонанс, поширення у соціальних мережах, тому досить „незручні” для представників офіційної влади країни.

Бібліографія

- Кузьмяк Л. (2018), „Син Бандери визволяв мене з поліції”. Він станцював на полі гопак із прапором України в матчі збірної СРСР, https://football24.ua/sin_banderi_vizvolyav_mene_z_politsiyi_ukrayinskiy_prapor_na_oi_1976__legendarna_istoriya_n433682/ (30.01.2018).
- Обнаженная активистка „Femen” выбежала на поле перед матчем Украина – Турция (2017), [https://bykvu.com/ua/bukvy/74062-obnazhen-naya-aktivistka-femen-vybezhal-na-pole-pered-matchem-ukraina-turtsiya/](https://bykvu.com/ua/bukvy/74062-obnazhen-naya-aktivistka-femen-vybezhal-na-pole-pered-matchem-ukraina-turtsiya/(02.09.2017).) (02.09.2017).
- Провокатор, выбежавший на футбольное поле в матче с «Арсеналом» с БЧБ флагом, давно искал возможности „отличиться” (2017), [https://teleskop.media/2017/09/29/provokator-vybezhavshij-na-futbolnoe-pole-v-matche-s-arsenalom-s-bchb-flagom-davno-iskal-vozmozhnosti-otlichitsya/](https://teleskop.media/2017/09/29/provokator-vybezhavshij-na-futbolnoe-pole-v-matche-s-arsenalom-s-bchb-flagom-davno-iskal-vozmozhnosti-otlichitsya/(29.09.2017).) (29.09.2017).
- Участники Pussy Riot выбежали на поле во время финала ЧМ. Как им это удалось? (2018), <https://www.bbc.com/russian/news-44840997> (15.07.2018).
- Футбол. Парень, который выбежал на поле во время матча БАТЭ – „Арсенал”: я таким образом хотел популяризировать национальные символы (2017), <https://www.pressball.by/news/football/275920> (09.10.2017).